

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Rikosprosessin tehostamista koskevassa työryhmän mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi muun muassa esitutkintalakia, tavoitteena tehostaa rikosprosessia ja nopeuttaa rikosasioiden käsittelyä. Mietinnössä esitetään monia kannatettavia muutoksia, joissa parannetaan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien uhrien asemaa rikosprosessissa. Rikosasioiden käsittelyn nopeuttaminen tukee myös uhrin etua, jos tehostamista ei tehdä esimerkiksi tutkinnan laadusta tinkien. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) tuo lausunnossaan esiin erityisesti eräitä uhrin näkökulmasta tärkeitä seikkoja.

Ehdotuksen mukaan esitutkintalain 4 luvun 11 §:ää täydennettäisiin alaikäisiä asianomistajia koskevalla säännöksellä ja pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin esitutkinnan toimittamisesta kiireellisesti, jos asianomistaja on alle 18-vuotias ja epäilty rikos kohdistuu asianomistajan henkeen, terveyteen, yksityisyyteen, rauhaan, kunniaan, vapauteen tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen.

STM pitää kannatettavana pykälän lisäystä siitä, että esitutkinta toimitettaisiin kiireellisesti, jos asianomistaja on alle 18-vuotias. Tämä on olennaista lasten ja nuorten kannalta ja tukee myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tiiviissä yhteistyössä poliisin ja syyttäjän kanssa toteuttaman Barnahus-toimintamallin toimivuutta. LASTA-Barnahus –toimintamallia on edelleen kehitetty ja levitetty kuluvan hallituskauden aikana.

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

-

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

-

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

Esitutkintalakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä koskevan esitutkinnan keskittämiseksi. Esityksessä ehdotetaan esitutkintalakiin uutta 4 luvun 7 a §:ää, jossa säädettäisiin asianomistajaan kohdistuvien esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon antamisesta tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille, jos asianomistajan arvioidaan esitutkinnassa olevan erityisen suojelun tarpeessa esitutkintalain 11 luvun 9 a §:n nojalla tehtävän arvion perusteella.

Tutkinnan keskittäminen tietyille asiaan perehtyneille tutkijoille voi uhrin näkökulmasta olla monin tavoin tarkoituksenmukaista. Esimerkiksi vakavaa väkivaltaa kokeneen uhrin kannalta on erityisen tärkeää, ettei rikosprosessi itsessään lisää uhrin kuormittuneisuutta, kärsimystä tai traumoja. Lisäksi esimerkiksi ihmiskaupan uhri voi olla rikosprosessin aloittamisen takia altis rikoksenteekijöiden kostotoimille, pelottelulle ja uhkailulle, jolloin on tärkeää, että esitutkinta keskitetään osaavalle taholle, joka ymmärtää paitsi rikoksen tutkintaan liittyvät erityispiirteet, myös rikoksen luonteeseen liittyvät uhrin erityistarpeet (ml. suojelutarpeen). Myös rikoksen ja uhrin tunnistaminen voi edellyttää erikoistunutta osaamista. Tiettyjen vakavien rikosten tutkinnan keskittämisen hyödyistä on jo kokemusta. On kuitenkin huomioitava, että tapausten tulee ensin ohjautua erikoistuneille tutkijoille/tutkintaryhmille, minkä vuoksi on tärkeää, että esimerkiksi kullakin poliisilaitoksella ollaan tietoisia siitä, minkätyyppiset tapaukset tulee ohjata keskitetyille tahoilla.

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

Mietinnössä esitetään, että kuulusteluiden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen edistettäisiin. Esityksessä ehdotetaan esitutkintalakiin lisäystä, jonka mukaan kuulusteltavan pyytäessä kuulustelutilaisuuden tallentamista, tulisi tilaisuus tallentaa kokonaan tai osittain, ellei se merkittävästi viivytä asian käsittelyä tai siitä aiheudu muuta olennaista haittaa. Ehdotus on rikoksen uhrin näkökulmasta kannatettava. On kuitenkin huomioitava, että voi olla ongelmallista, jos tallentaminen toteutuu vain silloin, jos uhri tai hänen avustajansa osaa sitä ajoissa pyytää. Voisi olla hyvä pohtia, tulisiko esitutkintaviranomaisilla olla velvollisuus tarjota/tuoda esiin tallentamisen mahdollisuus. Tämä voisi osaltaan vähentää uhrien välistä eriarvoisuutta, kun tallentamisen pyytäminen ei olisi yksin uhrin tai hänen avustajansa varassa ja ylipäänsä sen varassa, että heidän tulisi olla tietoisia tällaisesta mahdollisuudesta. Tallentaminen voisi myös vähentää virheellisten kirjausten mahdollisuutta, antaa mahdollisuuden sen tarkastamiseen, mitä kuulustelutilaisuudessa on sanottu (ml. esitutkintaviranomaisen ja esimerkiksi tulkin sanomiset) ja ennen kaikkea vähentää tarvetta sille, että uhria pitää kuulla useita kertoja (ks. seuraava kohta).

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

Ehdotuksen mukaan mahdollisuutta käyttää esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua todisteena oikeudenkäynnissä laajennettaisiin koskemaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta, paritusta ja ihmiskauppaa koskevia oikeudenkäyntejä. Ehdotuksen tarkoituksena on parantaa näiden rikosten asianomistajien asemaa rikosprosessissa ja suojella heitä rikosprosessin aiheuttamilta haitoilta. Ehdotus on kannatettava. Esimerkiksi ihmiskaupparikosten kohdalla tallenteen käyttöä todisteena puoltaa muun muassa se, että uhrin ei tarvitsisi kertoa mahdollisesti hyvin traumaattisista kokemuksista ja tapahtumista moneen kertaan ja että tallenteelle saataisiin uhrin kertomus mahdollisimman pian tapahtumien jälkeen (vrt. esim. trauman vaikutukset muistiin).

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

-

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

-

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

-

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

.

-

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

.

-

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

.

-

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) Velvollisuus esitutkinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

-

b) Syyteneuvottelun kehittäminen

-

c) Perusteluvelvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisuisa

-

d) Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

-

e) Preklusio rikosasioissa

-

f) Adheesioperiaate

-

g) Uhidirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

-

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymistä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

.

-

10. Muuta

.

-

Varhila Kirsi
Sosiaali- ja terveysministeriö

Viuhko Minna
Sosiaali- ja terveysministeriö

